

Ez évben lesz ötven éve, hogy az akkori fiatal csehszlovákiai magyar költők már megjelenése előtt nagy visszhangot keltett, bizonyos értelemben paradigmaváltónak is nevezhető antológiája, a Tőzsér Árpád szerkesztette Egyszemű éjszaka 1970-ben megjelent. A versgyűjtemény szerzői – életkoruk szerinti sorrendben: Németh István, Aich Péter, Szitási Ferenc, Kmeczkó Mihály, Mikola Anikó, Keszeli Ferenc, Tóth László, Kulcsár Ferenc és Varga Imre – közül mára ez utóbbi három legfiatalabb is betöltötte hetvenedik életévét: Tóth László az elmúlt év szeptemberében volt, Kulcsár Ferenc októberben lett volna, Varga Imre pedig most februárban lett hetvenéves. Összeállításunk e három kerek évforduló jegyében készült.

TŐZSÉR ÁRPÁD

Isten éltesse a 70 éves Varga Imrét

Aki sokáig él, abban kezdet és vég összeér.

1970-ben vagyunk, két évvel a prágai tavasz eltiprása után. A 69-es és 70-es évet viszont nem úgy kell elképzelnünk, hogy a közéletben és kultúrában *hó volt és halál*, a csisztkák és megtorlások csak 1970 után kezdődtek, a szovjet bevonulás utáni két évet Csehszlovákiában még szinte valami euforikus tenni akarás, lázas aktivitás jellemezte. A cseh és szlovák íróársadalom protestált, az írók és költők magas színvonalon alkottak, az irodalmi folyóiratok tele voltak a világirodalom akkori csúcsszerzőivel, a magyar irodalomban – főleg a jugoszláviai Hídnak és Új Symposionnak – köszönhetően reneszánszát élte az egykori Újhold nemzedéke és neveltjük, Tandori Dezső (másfél évvel korábban jelent meg a *Töredék Hamletnek*), az Irodalmi Szemle közli Cselényi László Párizsban írt neoavantgárd szövegeit – és folytathatnám.

S ebben a felbolydult szellemi életben megjelenik Pozsonyban egy versantológia, *Egyszemű éjszaka* címmel, és benne – nyolc társa debut-jeivel egyetemben – az akkor még éppen csak húszéves Varga Imre gnómikus-enigmatikus versei. Négy sor az egyikből:

*Hádész csontujjairól
lehull a gyűrű
és a baglyokat termő
bokor fehérén felszáll*

Az induló fiatal költőink verseiben ott a lázas kornak szinte minden hatása, de Tandori-impulzust nemigen érezni bennük. Az egy Varga Imre a kivétel. Ő valamiképpen már akkor külön utakon jár.

Talán nem túl nagy szerénytelenség, ha egy akkori – pontosabban 1977-es – írást idézem itt: „...nemzedékéből ő kanyarít a szó mögé és köré a legnagyobbat abból az egyetemesből, amely a szemléletesség s a szubjektum-objektum anyagcseréje szempontjából a költészetben annyira meghatározó jelentőségű.” S ehhez a szubjektum-objektum anyagcseréhez a kezdő impulzust talán éppen Tandori versontológiája adta neki.

S most, 2020-ban, mikor az egykori húszéves Varga Imre immár szintén a 70. születésnapját ünnepli, ilyen verssorokat olvasok tőle:

*még képzelem hogy védeni
az álmairól: édeni
törmelekről hogy érdemi
sötétjét is megérteni*

Mintha a 70 éves Varga e Tandori-szerű, de zenei formálású csonka grammatikai szerkezetekkel, Tandori-kövületekkel köszönetet akarna mondani az egykori Mesternek.

1970 és 2020 között a jubilánsunk persze hatalmas különutat járt be, s véleményem szerint a lét és a transzcendencia zen buddhista alapú költői absztrahálásával szinte egy egyszemélyes iskolát alapított, amely iskola, ahogy minden magyar költői iskolától, úgy a Tandoriétól is különbözik.

A sokszólamú életmű értékelése persze nem egy ilyen ad hoc, új versekhez írt születésnap perex tisztje, én itt csak egyetlen vonatkozására szerettem volna a figyelmet felhívni. Jelesül arra, hogyan ér az életműben össze a felszínen is, s az aktuális időhöz kötődő versekben is a kezdet és vég mítoszi-esztétikai sajátossága.

Egy 70 éves költő esetében a végről még ilyen összefüggésben sem nagyon ildomos persze beszélni, de mentse a fogalmazásomat, hogy közben nem is annyira fiatalabb pályatársamra gondoltam, mint magamra, aki immár még nála is sokkal-sokkal idősebb, s aki jelen volt a 20 éves debutáns indulásánál, s most megadatik neki, hogy azt mondhassa: Isten éltesse a 70 éves Varga Imrét!